

ПРИЗАБУТА ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ.

Монах-науковець о.Роман Степан Лукань, ЧСВВ

У запропонованому матеріалі йдеться про маловідому постать в українській культурі, монаха-науковця о.Романа Степана Луканя з Чину святого Василя Великого. Богослов, історик, архівіст залишив по собі чимало праць, які потребують сучасного осмислення.

Ключові слова: *о.Роман Степан Лукань, культура, історія, краєзнавство.*

Відаючи належне титанам української культури, ми повинні пам'ятати й більш скромних трударів на теренах національної культури. Серед них письменники і поети, художники і музиканти, науковці і релігійні діячі – десятки та сотні доль і творів, які в силу певних обставин залишилися маловідомими або й цілком невідомими. Одним з них була просвітлена осягненням істини людина, літописець у чернечій рясі, наш краєнин отець Роман Степан Лукань, ієромонах Чину святого Василя Великого.

Науку і культуру в Західній Україні у міжвоєнний період провадило особливе покоління. То був час відсутності української державності, монополії поляків у наукових інституціях, час ігнорування української інтелігенції та духовенства. Провідники української науки і культури в Галичині не мали змоги вповні реалізувати себе. До цього особливого покоління належав о.Роман Степан Лукань, який залишив по собі велику рукописну спадщину, маловідому для сучасних дослідників та, на жаль, обмаль відомостей про своє особисте, наукове і духовне життя.

Із публікацій останніх років про о.Романа Степана Луканя варто відзначити матеріали В.Бурдуланюка [1], М.Кріль [3], У.Кришталович [5], В.Передирій [10], Л.Тиміш [12], О.Файди [13], А.Феланюка [15] та інших [8, 16]. На сьогодні найповніший огляд життя і наукової діяльності о.Романа Степана Луканя подано львівським науковцем Олегом Купчинським [6]. Природньо, що одним з перших, хто побіжно звернувся до життєпису, наукової і творчої праці о.Романа Степана Луканя був автор цих рядків Володимир Лукань [7].

Монах-василіянин, архіваріус і бібліотекар у «Центральному василіянському архіві і бібліотеці галицьких обителів св.Спаса», дослідник історії Церкви, василіянських монастирів і шкільництва; журналіст, історик друкарства та преси; бібліограф і бібліофіл, музеолог та архівіст о.Роман Степан Лукань трагічно загинув у 36-ти річному віці в час окупації німецько-

фашистських загарбників у Львові восени 1943 р., так і не розкривши свого величезного наукового потенціалу.

Народився Степан Лукань 17 вересня в 1907 р. В його рідному селі – Старуні Надвірнянського району, на жаль, ще немає ні школи його імені, ні бодай меморіальної дошки. Та в кращих наукових книгозбірнях Західної України є його твори, що дочекалися свого часу і знову запрацювали на національно-культурне відродження.

Початкову освіту Степан здобув у рідному селі. Любов до книги в нього з'явилася рано, ще в часі навчання в народній школі. В батька була хороша бібліотека, яка стала своєрідним дороговказом майбутнього життєвого шляху Степана Луканя.

Навчаючись в державній гімназії в Станіславі, відмовляв собі у всьому задля придбання книг і часописів. Був одним з найстаранніших учнів, що гуртувалися в Марійській Дружині біля досвіченого вихователя отця Івана Фіголя, з яким учні поглиблювали свою релігійну освіту та зростали духовно. Ще з гімназії Степан Лукань мав здібності до гуманітарних наук, писав вірші, поеми тощо. З середини 1920-х р. його публікації з'являються на сторінках «Діла», «Нового часу», «Нової Зорі» та інших видань.

В 1923 р. на галицьких землях широко відзначалося 300-ліття мученицької смерті св.Йосафата за єдність Вселенської церкви. Згідно з давньою традицією, св.Йосафат вважається опікуном і покровителем української молоді. При духовній підтримці свого катехита отця Й.Маркевича Степан вирішує продовжувати і возвеличувати справу св.Йосафата, який був зразком мужності, непохитної віри та відданості високим ідеалам.

У 1925 р. Степан Лукань вступає до Василіянського новіціату в Крехові і через півроку, 12 лютого 1926 р., отримує чернечу рясу та чернече ім'я Роман. У Крехові він перебуває до жовтня 1927 р. Вже як чернець, о.Роман завершує навчання в гімназії і закінчує середню освіту у Лаврові (1930 р.), здобуває вищу освіту, студіює філософські науки в Добромилі, а богослов'я в Крестині та Жовкві. У монастирях вивчає латинську і німецьку мови, а також зарубіжну літературу. Під час навчання о.Роман добре познайомився зі скарбами монастирських бібліотек. Особливо цікавили його рукописні пам'ятки та стародруки.

У 1933 р. о.Роман Степан Лукань приймає чернечий обіт і потрапляє до Львова, як архівар однієї з найбагатших василіянських бібліотек – монастиря св.Онуфрія. У час праці в центральному василіянському архіві, о.Роман Степан досліджував різні аспекти історії василіян, минуле міст і сіл України, уклав низку тематичних бібліографій. На жаль, значна частина цих розвідок

так і залишилась в рукописах. У Львові о.Роман Лукань стає членом Наукового товариства ім.Т.Шевченка, співпрацює з провідними науковцями тогочасної Галичини, з І.Свенціцьким, Я.Пастернаком, М.Драганом,, І.Шпитковським, К.Студинським, Т.Кострубою та ін. В 1930-х рр. о.Роман Лукань поринає у наукову діяльність, прилучається до редакторської роботи над «Записками Чину Святого Василя Великого (ЧСВВ)».

Чільне місце в науковому доробку о.Р.Луканя займають матеріали присвячені історії Василянського чину – описи монастирів і монастирських цвинтарів, василянських шкіл у Лаврові, Бучачі, Дрогобичі, матеріали про місійну діяльність і організацію марійських Дружин на Україні – тобто ціла низка релігійно-культурно-освітніх праць. Зокрема варто згадати такі праці о.Романа Луканя: «Монастир ЧСВВ у Підгорі», «Василянський монастир у Дрогоєві в Перемишлянському повіті», «Василянський монастир у Добромилі», «Василянські монастирі в Станіславській єпархії», «Василянські монастирі Львівської єпархії», «Василянські монастирі на Покутті», «Про Василянські монастирі в Україні», «250-ліття побуту оо.Василян у Жовкві», «Важливіші річниці Лаврівського монастиря».

Огляд «Василянські монастирі в Станіславській єпархії» (Львів, 1935 р.) дає інформацію, окрім іншого, про монастирі з повітів Городенка, Косів, Коломия, Печеніжин, Снятин, Товмач (Тлумач), Станіслав. Із праці «Василяни – Римські папи» (Львів, 1936 р.), довідуємось, що лише з V по VIII ст. з Чину св.Василя Великого було 25 пап. Низка наукових праць о.Романа Степана Луканя присвячена Марійському культу. Йдеться про статті «Марійські дружини на українських землях у XVII – XIX ст.», «Перші українські Марійські Дружини» (Львів, 1937 р.), «Марійський культ на українських землях».

Отець Роман цікавився історією книгодрукування, писав про Василянську друкарню в Самбірському повіті (Самбір, 1931 р). Навесні 1943 р. о.Роман Степан Лукань організував і уклав у Львові виставку галицької преси, на яку подав цінний опис галицьких періодичних видань до 1880 р. Звичайно, досліджуючи українське друкарство, зокрема історію українських друкарень, о.Роман не міг оминати визначну особу першого львівського друкаря Івана Федорова, який похований саме на території монастиря св.Онуфрія, де протягом своїх останніх 9 літ працював о.Роман. Таким чином о.Роман Степан Лукань був одним із перших у Галичині дослідників життя і творчості першодрукаря.

Цікавою з точки зору іконографії та мистецтвознавства є наукова розвідка о.Романа «Портрети св.Йосафата», патрону ЧСВВ. До речі, один з образів св.Йосафата створив мистець Модест Сосенко (1875–1920). Варто

згадати, що високомистецький іконостас церкви св.Онуфрія у Львові теж виконав Модест Сосенко, який як і о.Роман Лукань, був уродженцем Богородчанщини, с.Пороги.

Отець Лукань був автором більше десяти різноманітних бібліографій. Ним укладено бібліографічний «Спис книжок видавництва ЧСВВ в Жовкві» (Жовква, 1936 р.), що містить майже 500 анотацій до цих видань.

У доробку о.Романа є кілька праць зі шкільництва, зокрема «Василіянські школи». Грунтовним дослідженням є історична монографія написана разом з професором І.Филипчаком «Окружна головна школа в Лаврові» (Львів, 1936 р.). З кінця 1930-х він працював над «Хрестоматією релігійної літератури».

Ряд наукових праць о.Романа Степана Луканя присвячено історичній тематиці та краєзнавству. Серед них слід згадати розвідку «Дрогобицькі українці в Краківському університеті в XV і XVI віках», «Могила князя Лева і Лаврівський некрополь», «Яблінка біля Солотвина», «Дрогобич».

Відомий о.Роман Степан Лукань як фахівець музейної справи в Галичині. Він був консультантом і експертом з питань колекціонування музейних фондів музеїв «Бойківщина» у Самборі, «Гуцульщина» у Коломиї, «Яворівщина» у Яворові. Підтримував контакти з музеями «Стривігор» з Перемишля, «Лемківщина» з Сянока, «Сокальщина» з Сокаля та ін. За внесок у розбудову музею «Бойківщина» та публікації в музейному часописі «Літопис Бойківщини» о.Роман Лукань був обраний членом музейного товариства у Самборі.

Сучасні дослідники монастирів Галичини користуються публікаціями о.Романа Луканя «Василіяни книголюби» (Українська книга. – 1937. – №1), «Василіяни – малярі перемиської землі» (Нова Зоря. – 1937. – № 43) [18].

Після вересневих подій 1939 р., о.Роман Степан Лукань працював у бібліотеці Львівського філіалу інституту історії Академії наук УРСР, який очолював академік Іван Крип'якевич. На посаді вченого секретаря працював Омелян Пріцак. Василіянська бібліотека стала основою інститутської з розміщенням у монастирі св.Онуфрія, що було вдалим кроком І.Крип'якевича у справі її збереження за несприятливих умов радянської влади.

Під час гітлерівської окупації о.Роман Степан Лукань повернувся до монастиря, де подовжив працю бібліотекаря і самотужки зумів вжити певних заходів для часткової реанімації «Записок ЧСВВ».

Чимало нового про непересічну особистість о.Р.Луканя довідуємося з листування до нього. Зокрема на сьогодні відомі листи до о.Романа Степана Луканя від видатного церковного діяча, візантинолога о.Івана Йосафата

Скрутения за 1934 р. [5, 13]. Із цим священником і вченим, о.Роман Лукань співпрацював над «Записками ЧСВВ», вів редакторську роботу і здійснював коректуру текстів.

Особливо цікавими є листи до о.Романа Луканя від всесвітньовідомого українського вченого в майбутньому, Омеляна Пріцака (1919–2006) за 1941 р. [15, с.692]. Отець Роман Лукань був щирим товаришем Омеляна Пріцака, на допомогу якого той міг розраховувати повсякчас. Під час спільної праці у Львові вони жили у монастирі св.Онуфрія у келіях поруч. З листів довідуємося про їх дружні стосунки і взаємоповагу. На початку 1941 р. О.Пріцак перебував у Росії в Кіровській області на службі в Червоній Армії. В одному з листів він просить о.Романа надіслати йому Кобзар Т.Шевченка та щось із творів М.Коцюбинського [15]. Згодом, ще до початку другої світової війни О.Пріцака переводять в Україну, до Білої Церкви, про що він пише в одному з листів до о.Романа Степана: «Спеціально приглядався я, як краєвид Московії переходить в Україну. Дуже ярко цей перехід дається заобсервувати.

Темні, дикі соснові ліси – перемінюються в поля, де лише де-не-де видно острови дерев. Появляється тополя, береза, плодові дерева (особливо на москалів, що не побували в Україні, велике вражіння викликала наша тополя, яку вони спочатку кипарисом називали). Дикі дрібні московські села із кількох дерев'яних хатинок, одна при одній (без жодних господарських будинків), переміняються у величезні чисті українські села, із всякими забудуваннями. Хати муровані, або ліп'янки. Ах, як приємно було побачити вперше від півроку українську солом'яну стріху!!» [15, с.693].

Як згадує про о.Романа Степана Луканя, о.Маркіян Когут ЧСВВ, в Календарі Місіонаря (Жовква, 1944 р.): «Була це людина великої ерудиції, невсипущої та витривалої праці, відважний оборонець історичної істини, незвичайно услужний і приязний. Любив своє рідне, студіював та знав рідну мову й вельми дбав про правильність в письмі, слові та наголосі».

В часописі «Рідна земля» (ч.49, 1944 р.) зазначено, що «при наукових заняттях (о.Роман) не занедбував своїх душпастирських обов'язків. Був прекрасним сповідником, організатором Марійських Дружин. Своєю поведінкою та ангельською добротою приєднав до католицької церкви не одну людину».

Свою наукову та духовну працю о.Роман Степан проводив спільно з ієромонахом Теодосієм Теофілом Кострубою. Обидва померли одного 1943 р., обидва на 36 р. життя, обидва й поховані, домовина при домовині на Личаківському цвинтарі у Львові.

Певно, так мало статися, що саме у свято св.Йосафата 28 листопада 1943 р., коли у пресі з'явилася вже його остання стаття «Життєписи св.Йосафата в XVII-ому віці», о.Роман Степан Лукань був важко травмований німецьким автомобілем неподалік монастиря св.Онуфрія і того ж вечора помер у львівській лікарні.

По несподіваній смерті у львівській та краківській пресі з'явилися некрологи, скорботні спогади про о.Романа Степана Луканя [2, 9, 11, 14]. Надіслав співчуття отцям василіянам з приводу смерті о. Романа Луканя Митрополит Андрей Шептицький. У похоронних Богослужіннях при домовині взяли участь два єпископи, третій відпровадив домовину на Личаківський цвинтар з участю сорока двох священників, багатьох монахинь та численної громади вірних [8].

«о.Роман Лукань ЧСВВ, що помер так передчасно, у молодому віці, серед живих наукових праць і планів, – писав видатний історик України Іван Крип'якевич, – залишає по собі пам'ять визначного робітника на полі української науки в Галичині. Історія Церкви, історія друкарства і преси, бібліографія і бібліофільство – це ділянки, в які він дав рівнородні праці – незакінчені з причини передчасної смерті» [4]. Окрім цих скорботних слів, патріарх української історичної науки І.Крип'якевич написав ще короткий спогад про о.Р.Луканя, який знаходиться в архіві історика серед мемуарних рукописних нотаток про інших особистостей, з якими йому довелося зустрічатись [15, с.689].

Рукописи отця Романа Степана Луканя чекають на полицях Центрального державного історичного архіву у Львові своїх вдумливих і відповідальних дослідників [17].

Література:

1. Бурдуланюк В. Вчений василіанин Роман Лукань. // Нова зоря. – Івано-Франківськ, 2009. – Ч. 17-18. – 26 червня. – С. 4.
2. Дорошенко В. о.Роман Лукань // Наші дні. – Львів, 1944. – Ч. 2. – Лютий. – С. 12.
3. Криль М. Лукань Роман-Степан. // Довідник з історії України / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. – К., 2001. – С. 423.
4. Крип'якевич І. Пам'яті о.Романа Луканя. // Краківські вісті. – Краків, 1943. – Ч. 274. – 5 грудня. – С. 4.
5. Кришталович У. Листи Івана Йосафата Скрутеня до Романа Луканя. // Україна модерна. – 1996. – Число 1. – С. 172–185.

6. Купчинський О. Роман-Степан Лукань. // Вісник Наукового товариства ім.Шевченка. – Львів, 2003. – Ч. 29. – С. 27-30.
7. Лукань В. Обірвана молитва літописця. // Світ молоді. – Івано-Франківськ, 1990. – № 155–156. – 29 грудня. – С.2.
8. Мосюк І., Дмитрів М. Отець Лукань. // Слово народу. – Богордчани, 1995. – Ч. 47–48. – 8 липня. – С. 6.
9. (Некролог) о. Роман Лукань, ЧСВВ // Львівські вісті. – Львів, 1943. – Ч. 275. – 2 грудня. – С. 2.
10. Передирій В. Отець Роман-Степан Лукань як бібліотекар і бібліограф. // Записки Львівської наукової бібліотеки ім.Стефаника: [зб. наук. пр.]. – Вип. 11. – Львів, 2003. – С. 99-109.
11. Посмертна згадка. о.Роман Степан Лукань ЧСВВ. // Краківські вісті. – Краків, 1943. – Ч. 272. – 3 грудня. – С. 5.
12. Тиміш Л. Отець Роман Лукань – дослідник історії Церкви. // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – 2012. – Кн. 1. – Львів, 2012. – С. 593-599.
13. Файда О. До історії становлення візантинознавства в Західній Україні: свящ.Йосафат Скрутень про четвертий конгрес візантійських студій. // Збірник статей до 60-ти річчя проф. С.Сорочана. – Нартекс. – Т. 2. – Харків: Майдан, 2013. – С. 462–473.
14. Федорович М. Пам'яті ченця-науковця (Над свіжою могилою о. Романа Луканя, ЧСВВ) // Краківські вісті. – Краків, 1943. – Ч. 272. – 3 грудня. – С. 5
15. Фелонюк А. Два листи Омеляна Прицака до о.Романа Луканя від 1941 р. – С. 688-694. – <https://dspace.nbu.gov.ua/.../31-Feloniuk.pdf?...1>
16. Хто є хто. Біографічний словник. / Упорядник В.Бабій. – Богородчани, 1996. – С.9–10.
17. ЦДІА України у Львові. – Ф. 364: Лукань Степан-Роман (1907–1943). – Оп. 1. – Спр. 119.
18. Чуйко О. Монастирі Галичини (серед.XVI – поч.ХХ ст.). – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника, 2011. – С. 162.